

Beräkning av dagsbot

Granskning av beräkning av dagsbotsbeloppet
vid strafförelägganden

Tillsynsrapport 2015:3
Utvecklingscentrum Stockholm
Juni 2015 (dnr ÅM 2015/1775)

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning	3
2	Projektet och dess genomförande.....	5
2.1	Bakgrund.....	5
2.2	Syfte.....	5
2.3	Metod.....	5
3	Rättslig reglering	7
3.1	Beräkning av dagsbotens storlek	7
3.2	Riktlinjer om beräkningen av dagsbotsbeloppet vid strafförelägganden (RåR 2007:2)	7
4	Iakttagelser av och slutsatser vid granskningen	9
4.1	I vilken utsträckning föreligger brister i underlaget för beräkning av dagsbotsbeloppet?	10
4.1.1	Polisens dokumentation av inkomstförhållandena.....	10
4.1.2	Antal ärenden med brister	10
4.1.3	Komplettering av dagsbotsuppgifterna	10
4.1.4	Vilken typ av brister föreligger i utredningarna?	11
4.1.4.1	Uppgift om inkomst saknas eller är otydlig... 11	
4.1.4.2	Uppgift om taxerad inkomst saknas	11
4.1.4.3	Uppgift om försörjningsplikt för barn saknas 11	
4.1.4.4	Uppgift om skulder och förmögenhet saknas 12	
4.1.4.5	Andra brister	12
4.1.5	Finns det några lokala skillnader?	13
4.2	I vilken utsträckning har felaktigt dagsbotsbelopp angetts?	13
4.2.1	Antal ärenden med felaktigt dagsbotsbelopp	13
4.2.2	Vad är orsaken till att dagsbotsbeloppet blivit felaktigt?.....	13
4.2.2.1	Taxerad inkomst används istället för uppgiven inkomst	13
4.2.2.2	Andra orsaker	13
4.2.3	Hur stor är differensen (upp eller ned) i de fall dagsbotsbeloppet inte är korrekt?	14
4.2.4	Finns det några tydliga skillnader i tillämpningen av riktlinjerna med hänsyn till olika inkomstnivåer?	14
4.2.5	Finns det några tydliga skillnader i tillämpningen av riktlinjerna mellan de båda brottstyperna?	14
4.2.6	Finns det tydliga skillnader i tillämpningen av riktlinjerna mellan olika åklagarkammare?	14

4.2.7	I vilken utsträckning går det inte att bedöma om dagsboten beräknats korrekt?.....	14
4.2.8	I vilken utsträckning har jämkning skett?	15
5	Jämförelse med tidigare granskning	16
5.1	Antal ärenden med brister i underlaget	16
5.2	Antal ärenden där felaktigt dagsbotsbelopp angetts	16
5.3	I vilken utsträckning har jämkning skett?.....	17
6	Avslutande synpunkter och förslag.....	18
6.1	Åtgärder för att förbättra underlaget för beräkning av dagsbotsbeloppet.....	18
6.2	Behov av information om innehållet i riktlinjerna.....	18
6.3	Behov av förändring av riktlinjerna eller andra åtgärder.....	19
7	Beslut med anledning av tillsynen	20
<u>Bilaga</u>	21

1 Sammanfattning

Utvecklingscentrum Stockholm har genomfört en granskning av beräkning av dagsbotsbeloppet vid strafförelägganden (VP 2015 A2.18). Granskningen har rört 100 ärenden rörande rattfylleri och 85 ärenden rörande våldsamt motstånd där strafföreläggande utfärdats under 2014.

Iakttagelser

- I drygt hälften av utredningarna rörande våldsamt motstånd och i knappt hälften av utredningarna rörande rattfylleri är underlaget bristfälligt, vilket innebär att någon eller några uppgifter saknas i underlaget.
- I ungefär 10 % av ärendena saknas uppgift om uppgiven inkomst. Det är något vanligare i utredningar rörande våldsamt motstånd jämfört med rattfylleri men det är inte några anmärkningsvärda skillnader.
- Uppgift om taxerad inkomst saknas i få utredningar (ca 6 %).
- Det är vanligt att det saknas uppgifter om försörjningsplikt för barn, skulder eller förmögenhet, vilket kan betyda att den misstänkte saknar barn och inte har någon förmögenhet eller skulder men det kan också vara så att misstänkt inte tillfrågats om detta. Dessa uppgifter påverkar dock beräkningen av dagsbotens storlek i mindre mån.
- Komplettering av utredningen rörande inkomstförhållanden är ovanligt.
- Underlaget är generellt sämre i utredningar som rör utländska medborgare vilket i stor utsträckning torde kunna förklaras med att dessa ofta är jourärenden med bl.a. särskilda krav på skyndsamhet.
- Det föreligger brister i underlaget i ärenden från samtliga åklagarkammare. Det går inte att dra några säkra slutsatser om det föreligger några lokala skillnader när det gäller brister i underlaget.
- Ett felaktigt dagsbotsbelopp har angetts endast i några få fall rörande rattfylleri men är vanligare i ärenden rörande våldsamt motstånd.
- De fel som iakttagits vid dagsbotsbestämningen har normalt haft liten eller mycket liten betydelse för det samlade dagsbotsbeloppets storlek.
- I ca 10 % av ärendena går det inte att bedöma om korrekt dagsbotsbelopp har angetts eftersom det saknas uppgift om uppgiven inkomst.
- Det har inte iakttagits några tydliga skillnader i tillämpningen av riktlinjerna mellan de två brottstyperna.
- Det går inte heller att se några tydliga skillnader i tillämpningen av riktlinjerna mellan olika åklagarkammare.

Jämförelse med en tidigare granskning 2010

- Antal ärenden där underlaget är bristfälligt är i princip lika många som vid en tidigare granskning 2010. I ärenden rörande rattfylleri föreligger fortfarande brister i nästan hälften av alla utredningar.
- Vid denna granskning har ett felaktigt dagsbotsbelopp angetts i avsevärt färre ärenden och inga eller mycket få ärenden har varit föremål för s.k. icke-dokumenterad jämkning. Åklagarnas tillämpning av riktlinjerna har således förbättrats.
- Det är alltjämt ovanligt med dokumenterade jämkningar. Eftersom möjligheten att jämka dagsboten bör tillämpas restriktivt är resultatet inte anmärkningsvärt.

Förslag till åtgärder

- Vid granskningen har konstaterats att Polisens applikation Dur Två för dagsbotsuppgifter inte har anpassats till förändringen av riktlinjerna för beräkning av dagsbotsbeloppet vid strafförelägganden (RåR 2007:2) som skedde i november 2011. Det finns inte något behov av att dokumentera civilstånd eller make/maka/sambos inkomst. Vi föreslår därför att detta tas bort. Vi föreslår även att det bör övervägas att vidta flera ytterligare förändringar av Polisens dokumentation av inkomstuppgifter. Detta skulle enligt vår mening skapa förutsättningar för ett bättre underlag vilket borde leda till att utrymmet för missförstånd minskar och att åklagarnas bedömningar blir mer enhetliga.
- Det har vidare konstaterats att det är relativt vanligt att åklagare använder taxerad inkomst vid beräkning av dagsbotsbeloppet om den är lägre än den uppgivna inkomsten. Det finns därför anledning att erinra om att det är den misstänktes egna uppgifter om sin inkomst som, förutsatt att de framstår som trovärdiga, ska ligga till grund för bedömningen.
- Några förändringar av riktlinjerna (RåR 2007:2) eller dokumentations-skyldigheten föreslås inte.

2 Projektet och dess genomförande

2.1 Bakgrund

Av Åklagarmyndighetens verksamhetsplan 2015 framgår följande:

A2.18 Beräkning av dagsbot

Uppföljning av förändrade riktlinjer som infördes 2011 i form av ett tillsynsprojekt, där olika måltyper granskas med sikte på enhetlighet, lagenlighet och följdriktighet.

Utvecklingscentrum Stockholm har i en rapport i augusti 2010 (nedan "2010-års granskning") redovisat resultaten från en granskning av strafförelägganden avseende köp av sexuell tjänst och rattfylleri. I rapporten konstaterades bl.a. att det förekommer brister i åklagarnas tillämpning av riksåklagarens riktlinjer för beräkning av dagsbotsbeloppet vid strafföreläggande (RåR 2007:2) samt att det förekommer att åklagare utfärdar strafförelägganden med ett för lågt belopp i förhållande till den misstänktes inkomster i fall där den misstänkte har en relativt hög inkomst.

Den 23 november 2011 ändrades ovan nämnda riktlinjer. Ändringarna föranleddes bl.a. av vad som kommit fram vid Utvecklingscentrum Stockholms granskning.

2.2 Syfte

Syftet med den nu aktuella granskningen är att klargöra om de åtgärder som vidtagits genom den förändring av riktlinjerna för beräkning av dagsbotsbeloppet vid strafföreläggande (RåR 2007:2) som skedde i november 2011 lett till förbättring i fråga om enhetlighet, lagenlighet och följdriktighet när det gäller beräkningen av dagsbotens storlek samt om det finns behov av ytterligare åtgärder när det gäller detta.

2.3 Metod

Utvecklingscentrum Stockholm har granskat relevanta uppgifter i samtliga ärenden från tio utvalda åklagarkammare där strafföreläggande för våldsamt motstånd utfärdats under 2014. Sammanlagt rör det sig om 85 ärenden.

Vidare har 100 ärenden där strafföreläggande avseende rattfylleri, brott av normalgraden, som utfärdats under 2014 granskats. Ärendena har valts ut slumpvis; tio ärenden från tio utvalda kammare. Ungdomsärenden har valts bort liksom ärenden där strafföreläggandet innehåller fler än en brottsmisstanke.

Sammanlagt 185 ärenden ingår således i granskningen, vilket har bedömts som ett rimligt antal utifrån de förutsättningarna som givits i uppdraget. Härvid har även beaktats antalet granskade ärenden vid 2010-års granskning, som var 186 ärenden.

Vid bestämmandet av vilka brottstyper som ska granskas har beaktats att dessa bedöms vara brott som i högre utsträckning i allmänhet kan antas begås av personer med varierade ekonomiska förhållanden vilket innebär att utrymmet för att beräkningen av dagsbotsbeloppet blir felaktigt är större. Anledningen till att brottstypen våldsam motstånd har valts ut är bl.a. att ärendena rörande den brottstypen har en geografisk spridning som är lämplig ur granskningsynpunkt.

I projektplanen inför 2010-års granskning angavs att de kammare vars ärenden granskades valdes ut med beaktande av kammarens geografiska placering och storlek. Eftersom den nu aktuella granskningen ska jämföras med resultatet från den tidigare granskningen har bedömning gjorts att det är lämpligt att välja ärenden från samma åklagarkammare.

De utvalda åklagarkammarna är:

- City åklagarkammare i Stockholm
- Göteborgs åklagarkammare
- Malmö åklagarkammare
- Södertörns åklagarkammare i Stockholm
- Åklagarkammaren i Gävle
- Åklagarkammaren i Halmstad
- Åklagarkammaren i Kalmar
- Åklagarkammaren i Umeå
- Åklagarkammaren i Örebro
- Åklagarkammaren i Östersund

Eftersom i princip samtliga strafförelägganden avseende rattfylleri av normalgraden i Stockholm under 2014 har hanterats av mängdbrottsenheten vid Västerorts åklagarkammare i Stockholm har därför rattfylleriärenden från de båda Stockholmskammarna ersatts med 20 ärenden från mängdbrottsenheten.

I samtliga ärenden som ingått i granskning har polis- och åklagarakt hämtats in och granskats. Även uppgifter i diariet samt i förekommande fall anteckningar i tvångsmedelscåbra har granskats.

En kontroll av beräkning av dagsbotsbeloppet har skett i varje ärende genom användning av dagsbotsberäkningen i Cåbra.

3 Rättslig reglering

3.1 Beräkning av dagsbotens storlek

Varje dagsbot fastställs enligt 25 kap. 2 § brottsbalken till ett belopp från och med 50 kronor till och med 1 000 kronor efter vad som bedöms som skäligt med hänsyn till den tilltalades inkomst, förmögenhet, försörjningsskyldighet och ekonomiska förhållanden i övrigt. Om det finns särskilda skäl får dagsbotens belopp jämkas. Det finns dock ingen särskild lagreglering om hur årsinkomsten ska bestämmas vid fastställande av dagsbotsbelopp.

I förundersökningskungörelsen (1947:948) anges i 4 § tredje stycket att den misstänktes inkomst- och förmögenhetsförhållanden ska utredas om det finns anledning att anta att dagsböter kan komma att ådömas.

Den närmare regleringen som styr bestämningen av dagsbotens storlek finns i de riktlinjer som riksåklagaren har utfärdat (RåR 2007:2, se nedan) och som i praktiken även tillämpas av domstolarna.

3.2 Riktlinjer om beräkningen av dagsbotsbeloppet vid strafförelägganden (RåR 2007:2)

Det mest avgörande för dagsbotens storlek är den misstänktes årsinkomst. I riktlinjerna RåR 2007:2 föreskrivs att dagsboten ska bestämmas utifrån den misstänktes beräknade årsinkomst vid tidpunkten för när dagsboten ska bestämmas. Med årsinkomst avses inkomst före skatt med avdrag för kostnader för inkomstens förvärvande. Även mer kontinuerligt utgående ersättning eller bidrag till den misstänkte ingår i årsinkomsten t.ex. arbetslöshetsersättning, ekonomiskt bistånd, studiebidrag, bostadsbidrag och underhållsbidrag.

Den misstänktes årsinkomst ska fastställas genom att den misstänktes egna uppgifter rörande sina ekonomiska förhållanden i allmänhet bör godtas. Vid bedömningen ska också uppgift om taxerad inkomst finnas tillgänglig om det inte p.g.a. särskilda skäl finns anledning anta att sådan uppgift skulle sakna betydelse. I det fall den misstänktes egna uppgifter inte framstår som trovärdiga ska årsinkomsten uppskattas till ett rimligt belopp utifrån senaste taxerad inkomst och övriga tillgängliga uppgifter.

För varje barn som för sitt uppehälle är väsentligen beroende av den misstänkte, görs ett visst avdrag.

Nettoförmögenhet ska beaktas genom att dagsboten ökas med 50 kronor om nettoförmögenheten överstiger 1 500 000 kronor och härefter 50 kronor för varje ytterligare fullt 500 000-tal kronor.

Skälig hänsyn ska tas till mer betydande nettoskuldbörda vilket innebär att en skälighetsbedömning får göras från fall till fall.

Riktlinjerna ändrades senast i november 2011 bl.a. med anledning av det som kom fram vid 2010-års granskning. Syftet med ändringen var att dagsbotsbeloppen skulle bli mer korrekta och rättvisa samt att rättstillämpningen skulle bli mer enhetlig. Ändringarna innebar sammanfattningsvis följande.

- Den misstänktes egna uppgifter om sin årsinkomst ska godtas om de framstår som trovärdiga i förhållande till övrig utredning. I annat fall – dvs. om uppgifterna inte framstår som trovärdiga – ska årsinkomsten uppskattas till ett rimligt belopp utifrån senast taxerad inkomst och övriga tillgängliga uppgifter. Uppgift om taxerad inkomst ska alltid finnas tillgänglig vid dagsbotsberäkningen, om det inte p.g.a. särskilda skäl finns anledning anta att uppgiften skulle sakna betydelse. Det kan t.ex. vara fallet om omständigheterna är sådana att det står klart att den misstänkte saknar inkomst. En skärpning gjordes således när det gäller på vilket underlag den misstänktes årsinkomst ska beräknas.
- Bestämmelsen om avdrag för make/maka/sambo som saknar eller har mycket låg inkomst togs bort. I de undantagsfall avdrag verkligen är motiverat kan jämkningsregeln istället användas.
- Jämkningsregeln gjordes tydligare med exempel på situationer då jämkning kan vara aktuellt samtidigt som det infördes ett krav på att skälen för jämkning alltid ska anges.

4 Iakttagelser av och slutsatser vid granskningen

- I drygt hälften av utredningarna rörande våldsamt motstånd och i knappt hälften av utredningarna rörande rattfylleri är underlaget bristfälligt, vilket innebär att någon eller några uppgifter saknas i underlaget.
- I ungefär 10 % av ärendena saknas uppgift om uppgiven inkomst. Det är något vanligare i utredningar rörande våldsamt motstånd jämfört med rattfylleri men det är inte några anmärkningsvärda skillnader.
- Uppgift om taxerad inkomst saknas i få utredningar (ca 6 %).
- Det är vanligt att det saknas uppgifter om försörjningsplikt för barn, skulder eller förmögenhet, vilket kan betyda att den misstänkte saknar barn och inte har någon förmögenhet eller skulder men det kan också vara så att misstänkt inte tillfrågats om detta. Dessa uppgifter påverkar dock beräkningen av dagsbot i mindre mån.
- Komplettering av utredningen rörande inkomstförhållanden är ovanligt.
- Underlaget är generellt sämre i utredningar som rör utländska medborgare vilket i stor utsträckning torde kunna förklaras med att dessa ofta är jourärenden med bl.a. särskilda krav på skyndsamhet.
- Det föreligger brister i underlaget i ärenden från samtliga åklagarkammare. Det går inte att dra några säkra slutsatser om det föreligger några lokala skillnader.
- Ett felaktigt dagsbotsbelopp har angetts endast i några få fall rörande rattfylleri men är vanligare i ärenden rörande våldsamt motstånd.
- De fel som iakttagits vid dagsbotsbestämningen har normalt haft liten eller mycket liten betydelse för det samlade dagsbotsbeloppets storlek.
- Endast två ärenden har varit föremål för jämkning som dokumenterats i strafförelägganderutinen.
- I ca 10 % av ärendena går det inte att bedöma om dagsbotsbeloppet beräknats korrekt, huvudsakligen eftersom det saknas uppgift om uppgiven inkomst.
- Det har inte iakttagits några tydliga skillnader i tillämpningen av riktlinjerna mellan de två brottstyperna och inte heller med hänsyn till olika inkomstnivåer.
- Det går inte heller att se några tydliga skillnader i tillämpningen av riktlinjerna mellan olika åklagarkammare.

4.1 I vilken utsträckning föreligger brister i underlaget för beräkning av dagsbotsbeloppet?

4.1.1 Polisens dokumentation av inkomstförhållandena

Utredningen enligt 4 § tredje stycket förundersökningskungörelsen består i praktiken av att Polisen frågar den misstänkte om årsinkomst, försörjningsplikt för barn, skulder och förmögenhet. Därtill görs i regel en taxeringskontroll genom att Polisen hämtar ut uppgifter från Skatteverket om taxerad inkomst. Polisen använder applikationen Dur Två där uppgifterna fylls i och som sedan ingår i förundersökningsprotokollet som en pdf-fil, se bilaga.

Oftast görs taxeringskontrollen i samband med förhöret med misstänkt men det förekommer att det sker först efter förhöret t.ex. vid de tillfällen förhöret hålls "på gatan" i direkt anslutning till händelsen.

4.1.2 Antal ärenden med brister

Vid granskningen har det konstaterats att underlaget är bristfälligt i 56 % av utredningarna rörande våldsamt motstånd och i 46 % av utredningarna rörande rattfylleri. Detta innebär att någon eller några uppgifter saknas i underlaget.

Det är dock viktigt att understryka att bristerna i underlaget är av olika svårhetsgrad. När det gäller avsaknad av uppgifter om barn, skulder eller förmögenhet kan konstateras att dessa uppgifter i de allra flesta ärenden påverkar bedömningen i mindre mån. Avsaknad av uppgifter om uppgiven inkomst är en betydligt allvarigare brist.

I några ärenden finns inga uppgifter alls om inkomstförhållanden. En del av dessa ärenden har hanterats under jourtid. Vanligen rör det sig om personer utan hemvist i Sverige som är gripna eller anhållna under en kort tid, ofta i syfte att administrera ett fullmaktsförfarande. Det kan förstås inte uteslutas att Polisen i vissa fall hämtar in uppgifter om inkomstförhållanden som sedan inte dokumenteras, varken av polis eller åklagare.

Vid granskningen har konstaterats att i utredningar rörande utländska medborgare är underlaget generellt sätt sämre vilket i stor utsträckning torde kunna förklaras med att dessa ofta är jourärenden med bl.a. särskilda krav på skyndsamhet. I dessa ärenden föreligger oftast även svårigheter med tolk och ett fullmaktsförfarande som ska förklaras vilket kan leda till att större fokus läggs på andra utredningsåtgärder än att utreda inkomstförhållanden.

4.1.3 Komplettering av dagsbotsuppgifterna

Endast i några enstaka ärenden har åklagaren valt att komplettera förundersökningen p.g.a. brister i underlaget. En vanligare lösning är att åklagaren valt den lägsta dagsboten, t ex i de fall där det saknas uppgiven inkomst. I de fall då uppgift om taxerad inkomst, barn, skulder eller förmögenhet saknas men en uppgiven inkomst har dokumenterats har åklagaren i flertalet fall valt att lägga den uppgivna inkomsten till grund för bedömningen. Att komplettera utredningen i alla fall där uppgifterna är ofullständiga skulle naturligtvis medföra längre handläggningstider och inte minst en ökad arbetsbelastning både för polis och åklagare.

4.1.4 Vilken typ av brister föreligger i utredningarna?

4.1.4.1 *Uppgift om inkomst saknas eller är otydlig*

Uppgift om uppgiven inkomst saknas i 14 % av utredningarna rörande våldsamt motstånd och i 8 % av utredningarna rörande rattfylleri. Ungefär hälften av dessa utredningar är jourärenden.

I Polisens Dur Två-applikation finns två rutor att fylla i som rör uppgiven inkomst dels "Egen årsinkomst" och dels "Bidrag". Dessa uppgifter hamnar i pdf-filen som bifogas förundersökningsprotokollet under rubrikerna "Uppgiven inkomst" och "Bidrag".

En iakttagelse som gjorts vid granskningen är att det är ovanligt att Polisen fyller i uppgifter både om "Egen årsinkomst" och "Bidrag" trots att det borde vara en inte helt ovanlig situation att misstänkt har både en förvärvsinkomst och någon form av bidrag. En orsak till detta kan vara att Polisen saknar kunskap om att även mer kontinuerlig ersättning eller bidrag till den misstänkte ingår i årsinkomsten. En annan förklaring kan vara att Polisen summerat uppgiven inkomst och bidrag och angett ett sammanlagt belopp.

4.1.4.2 *Uppgift om taxerad inkomst saknas*

Uppgift om taxerad inkomst saknas i 6 % av utredningarna både såvitt gäller våldsamt motstånd som rattfylleri. De ärenden som rör utländska medborgare, där en registerslagning inte är möjlig, har dock räknats bort.

Det har noterats att i de flesta av dessa ärenden har den misstänkte uppgivit en mycket låg inkomst eller ingen inkomst alls. Endast i två av utredningarna rörande våldsamt motstånd och i en av utredningarna rörande rattfylleri saknas även en uppgiven inkomst.

Granskningen visar således att polisen i de allra flesta utredningar, där det är möjligt, gör en taxeringskontroll.

Det är vanligast att den uppgivna inkomsten är lägre än den taxerade inkomsten. Det är dock inte ovanligt att den uppgivna inkomsten är väsentligt högre än den taxerade.

4.1.4.3 *Uppgift om försörjningsplikt för barn saknas*

Uppgift om försörjningsplikt för barn saknas i 34 % av utredningarna rörande våldsamt motstånd och i 25 % av ärendena rörande rattfylleri.

Det kan vara så att den misstänkte saknar försörjningsplikt för barn men det kan också vara så att polisen inte har ställt frågan. Uppgift om barn påverkar dock i de flesta fall beräkningen av dagsbot i mindre mån.

Det har noterats att avsaknad av uppgift om försörjningsplikt för barn är vanligare i ärenden där misstänkt är ung eller så gammal att det inte förefaller troligt att försörjningsplikt föreligger, samt i utredningar där den misstänkte inte har någon uppgiven inkomst och där en eventuell försörjningsplikt således inte kan påverka beräkningen av dagsboten.

I Polisens Dur Två-applikation finns två rutor att fylla i som rör barn dels "hemmavarande barn under 18 år" och dels "försörjningsplikt". Eftersom det enligt riktlinjerna ska göras avdrag för varje barn som för sitt uppehälle är

väsentligen beroende av den misstänkte borde det vara tillräckligt med en ruta som förslagsvis kan benämnas "försörjningsplikt för barn". På så sätt undviks missförstånd som annars kan uppstå.

4.1.4.4 *Uppgift om skulder och förmögenhet saknas*

Uppgift om skulder saknas i 22 % av utredningarna rörande våldsamt motstånd och i 26 % av utredningarna rörande rattfylleri.

Uppgift om förmögenhet saknas i 22 % av utredningarna rörande våldsamt motstånd och i 31 % av utredningarna rörande rattfylleri.

Det kan vara så att den misstänkte saknar skulder eller förmögenhet men det kan också vara så att Polisen inte har ställt frågan. Dessa uppgifter påverkar dock beräkningen av dagsbot i mindre mån.

Endast i ett av de granskade ärendena hade misstänkt uppgett sig ha en nettoförmögenhet överstigande 1,5 miljoner kronor. Vid granskningen noterades att detta hade beaktats på ett korrekt sätt vid bestämmandet av dagsbotsbeloppet.

4.1.4.5 *Andra brister*

Vid granskningen har även konstaterats att det i vissa utredningar finns andra brister utöver avsaknad av uppgifter som rör inkomstberäkningen.

En vanlig iakttagelse är att den taxerade inkomsten är angiven som kronor i tusental utan att detta angivits. I en situation då den uppgivna inkomsten har antecknats uppgå till 360 000 kronor och den taxerade inkomsten 342 kronor så framstår det som ganska självklart att det är 342 000 kronor som avses. I andra fall kan det dock inte helt uteslutas att detta kan vara en källa till fel. Det är även vanligt att taxeringsåret, namnet på den som utfört taxeringskontrollen och vilket datum detta gjorts saknas.

I några utredningar förekommer att misstänkt uppger att han eller hon inte känner till sin inkomst eller vägrar uppge sin inkomst. Det måste naturligtvis avgöras från fall till fall hur mycket utredningsresurser som är rimligt att lägga ner i en sådan situation. Ett exempel på ett sådant fall där en lite mer omfattande utredning bör göras, och som är hämtat från ett ärende som ingått i granskningen, är där misstänkt uppger att han är egen företagare och inte har någon inkomst alls samtidigt som den taxerade inkomsten uppgått till flera miljoner kronor.

Det förekommer i vissa fall en mycket stor skillnad mellan taxerad inkomst och uppgiven inkomst. Även denna situation bör regelmässigt leda till att Polisen ställer kontrollfrågor och att detta dokumenteras (t.ex. att "misstänkt uppger sig vara arbetsökande eller studerande sedan ett visst datum och uppstår x kronor i bidrag per månad"). Detta kan göras på ett tydligare sätt genom att lägga in en ny ruta i Dur Två respektive pdf-filen med rubriken "Övriga uppgifter". I en sådan ruta skulle även uppgifter som kan motivera jämkning kunna antecknas.

4.1.5 Finns det några lokala skillnader?

Vid granskningen har konstaterats att det föreligger brister i underlaget i vissa utredningar från samtliga granskade åklagarkammare och det är svårt att dra några säkra slutsatser rörande förekomsten av lokala skillnader.

Såsom nämnts ovan under avsnitt 4.1.3 har åklagaren endast i några enstaka ärenden valt att komplettera förundersökningen p.g.a. brister i underlaget. Komplettering har dock skett i högre utsträckning i ärenden från storstadskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Exempelvis konstaterades vid granskningen att av mångdbrottsenhetens 20 ärenden har tre ärenden skickats tillbaka till Polisen för komplettering en eller till och med två gånger. Kompletteringarna gällde uppgifter om slutdelgivning i två fall och dagsbottsutgifter i ett fall.

4.2 I vilken utsträckning har felaktigt dagsbotsbelopp angetts?

4.2.1 Antal ärenden med felaktigt dagsbotsbelopp

Ett felaktigt dagsbotsbelopp har angetts i 4 % av ärendena rörande rattfylleri (fyra ärenden). I två ärenden har den taxerade, i dessa fall lägre, inkomsten använts istället för den uppgivna inkomsten.

I 18 % av ärendena (16 ärenden) rörande våldsamt motstånd har ett felaktigt dagsbotsbelopp angetts. I hälften av dessa ärenden har den taxerade inkomsten använts istället för den uppgivna inkomsten.

Vid en analys av resultaten kan konstateras att ett felaktigt dagsbotsbelopp har angetts endast i några få fall rörande rattfylleri men är vanligare i ärenden rörande våldsamt motstånd.

4.2.2 Vad är orsaken till att dagsbotsbeloppet blivit felaktigt?

4.2.2.1 *Taxerad inkomst används istället för uppgiven inkomst*

Den vanligaste orsaken till att dagsbotsbeloppet blivit felaktigt är att den taxerade inkomsten använts istället för den uppgivna inkomsten. I samtliga fall utom i ett ärende har det lett till ett för den misstänkte mer förmånligt resultat, dvs. ett lägre dagsbotsbelopp har angetts. Som nämnts ovan har detta skett i hälften av de ärenden där ett felaktigt dagsbotsbelopp angetts, närmare bestämt i två ärenden rörande rattfylleri och i 8 ärenden rörande våldsamt motstånd.

4.2.2.2 *Andra orsaker*

I några få ärenden har dagsbotsbeloppet angetts felaktigt av allt att döma p.g.a. felräkning eller annat förbiseende. I några fall har Polisen angett den uppgivna inkomsten genom ett nettobelopp per månad. Här krävs att åklagaren gör en uträkning av årsinkomsten före skatt om dagsbottsberäkningen i Cåbra ska kunna användas. Det kan här nämnas att en sådan uträkning kan göras ganska enkelt genom att använda beräkningsverktygen på t.ex. www.anstalld.nu, www.rakna.net eller www.statsskuld.se.

I ett fall har det vid granskningen konstaterats att åklagaren glömt att göra avdrag för försörjningsplikt för barn.

4.2.3 Hur stor är differensen (upp eller ned) i de fall dagsbotsbeloppet inte är korrekt?

I de flesta ärenden är skillnaden mellan det angivna dagsbotsbeloppet och det korrekta dagsbotsbeloppet liten eller mycket liten. Det rör sig om några hundra eller några få tusen kronor. Endast i fyra ärenden rör det sig om belopp överstigande 5 000 kronor.

I alla ärenden utom två är det felaktiga beloppet lägre än det skulle ha varit vid en korrekt beräkning. I de två ärenden där det felaktiga beloppet har blivit högre är det fråga om mycket små belopp där, av allt att döma, åklagaren av misstag glömt att göra avdrag för försörjningsplikt för barn respektive använt en taxerad inkomst som varit något högre än den uppgivna inkomsten.

4.2.4 Finns det några tydliga skillnader i tillämpningen av riktlinjerna med hänsyn till olika inkomstnivåer?

Vid granskningen har konstaterats att det inte finns några tydliga skillnader i tillämpningen av riktlinjerna med hänsyn till olika inkomstnivåer.

4.2.5 Finns det några tydliga skillnader i tillämpningen av riktlinjerna mellan de båda brottstyperna?

Vid granskningen har konstaterats att det inte finns några tydliga skillnader i tillämpningen av riktlinjerna mellan de båda brottstyperna.

4.2.6 Finns det tydliga skillnader i tillämpningen av riktlinjerna mellan olika åklagarkammare?

Vid granskningen har konstaterats att det inte finns några tydliga skillnader i tillämpningen av riktlinjerna mellan olika åklagarkammare.

4.2.7 I vilken utsträckning går det inte att bedöma om dagsboten beräknats korrekt?

I vissa ärenden har det inte varit möjligt att bedöma om dagsboten beräknats korrekt. Huvudsakligen är det fråga om ärenden där det saknas uppgift om uppgiven inkomst.

I 14 % av ärendena rörande våldsamt motstånd (12 ärenden) och 8 % av ärendena rörande rattfylleri (8 ärenden) saknas uppgift om uppgiven inkomst. Ungefär hälften av dessa ärenden är jourärenden eller har hanterats genom ett fullmaktsförfarande. Åklagaren har i de flesta fall valt det lägsta dagsbotsbeloppet. I några fall, då det funnits uppgift om en taxerad inkomst, har denna lagts till grund för bedömningen. Endast några få ärenden har, som nämnts ovan i avsnitt 4.1.3, skickats till Polisen för komplettering.

4.2.8 I vilken utsträckning har jämkning skett?

I endast två av de granskade ärendena har jämkning skett och dokumenterats genom att rutan för jämkning i strafförelägganderutinen har kryssats i och skäl angivits. Eftersom det rör sig om så få ärenden och det inte är möjligt att dra några mer generella slutsatser med anledning av detta så har det inte ansetts meningsfullt att göra någon närmare analys av dessa ärenden.

Eftersom det vid 2010-års granskning konstaterades att det förekom att åklagare utfärdade strafförelägganden med för lågt belopp i förhållande till den misstänktes inkomster i fall där den misstänkte hade en relativt hög inkomst har denna granskning bl.a. varit inriktad på att undersöka om det fortfarande finns ärenden där åklagaren medvetet utfärdat strafförelägganden med för lågt dagsbotsbelopp (s.k. icke-dokumenterad jämkning).

Vid granskningen har konstaterats att det kan finnas några få fall där det kan vara fråga om en icke-dokumenterad jämkning men det går inte att dra någon säker slutsats kring detta. Det kan i dessa fall lika väl vara fråga om ett räknefel eller annat förbiseende.

5 Jämförelse med tidigare granskning

- Antal ärenden där underlaget är bristfälligt är i princip lika många vid båda granskningstillfällena. I ärenden rörande rattfylleri föreligger fortfarande brister i nästan hälften av alla utredningar. Åtgärder bör vidtas för att förbättra underlaget, se vidare avsnitt 6.1.
- Vid denna granskning har ett felaktigt dagsbotsbelopp angetts i avsevärt färre ärenden och inga eller mycket få ärenden har varit föremål för s.k. icke-dokumenterad jämkning. Åklagarnas tillämpning av riktlinjerna har således förbättrats.
- Det är alltjämt ovanligt med dokumenterade jämkningar. Eftersom möjligheten att jämka dagsboten bör tillämpas restriktivt är resultatet inte anmärkningsvärt.

5.1 Antal ärenden med brister i underlaget

Vid 2010-års granskning kunde konstateras att åklagaren hade haft fullständigt underlag i utredningen i 55 % av ärendena rörande rattfylleri och i 22 % av ärendena rörande köp av sexuell tjänst.

Vid nu aktuell granskning har framkommit, som framgår ovan i avsnitt 4.4.1, att åklagaren haft tillgång till fullständigt underlag i 54 % av ärendena rörande rattfylleri och 44 % av ärendena rörande våldsamt motstånd.

Sammantaget visar granskningen således, att underlaget i utredningar som rör rattfylleri, inte har förbättrats.

5.2 Antal ärenden där felaktigt dagsbotsbelopp angetts

Vid 2010-års granskning kunde det konstateras att dagsbotsbeloppet beräknats fel i 28 % av ärenden rörande rattfylleri och i 40 % av ärendena rörande köp av sexuell tjänst.

Vid denna granskning har konstaterats att ett felaktigt dagsbotsbelopp har angetts i 4 % av ärendena rörande rattfylleri och i 18 % av ärendena rörande våldsamt motstånd. I ytterligare ett antal ärenden har det inte varit möjligt att göra en bedömning av om dagsboten beräknats korrekt (se avsnitt 4.2.7).

En viktig iakttagelse vid 2010-års granskning var att det kunde konstateras att i vissa av de granskade ärendena hade dagsbotsbeloppet satts för lågt utan att det av handlingarna kunde utläsas någon förklaring till detta, dvs. en icke-dokumenterad jämkning. I dessa ärenden noterades att den misstänkte ofta hade en relativt hög inkomst. Granskningen visade att andelen ärenden med icke-dokumenterade jämkningar ökade ju högre inkomst misstänkt hade.

Vid denna granskning har konstaterats att det kan finnas några få fall där det kan vara fråga om en icke-dokumenterad jämkning men det går inte att dra

någon säker slutsats kring detta. Det kan i dessa fall lika väl vara fråga om ett räknefel eller annat förbiseende.

Sammantaget visar granskningen att åklagarnas tillämpning av riktlinjerna har förbättrats och att inga eller mycket få ärenden har varit föremål för en icke-dokumenterad jämkning.

5.3 I vilken utsträckning har jämkning skett?

Vid 2010-års granskning konstaterades att dagsbotsbeloppet hade jämkats i två ärenden rörande köp av sexuell tjänst och i ett ärende rörande rattfylleri.

Vid denna granskning har konstaterats att dagsbotsbeloppet har jämkats i två ärenden rörande rattfylleri. Inget av de granskade ärendena rörande våldsamt motstånd har varit föremål för jämkning.

Eftersom möjligheten att jämkta dagsboten bör tillämpas restriktivt är resultatet inte anmärkningsvärt.

6 Avslutande synpunkter och förslag

6.1 Åtgärder för att förbättra underlaget för beräkning av dagsbotsbeloppet

Det har i avsnitt 4 konstaterats att Polisens applikation Dur Två för dagsbotsuppgifter inte har anpassats till förändringen av riktlinjerna för beräkning av dagsbotsbeloppet vid strafförelägganden (RÅR 2007:2) som skedde i november 2011. Det finns inte något behov av att dokumentera civilstånd eller make/maka/sambos inkomst. Vi föreslår därför att detta tas bort.

Utöver detta har vid granskningen framkommit behov av ytterligare några förändringar av Polisens dokumentation av uppgifter rörande inkomstberäkningen som enligt vår mening skulle skapa förutsättningar för ett bättre underlag vilket borde leda till att utrymmet för felaktigheter minskar och att åklagarnas bedömningar blir mer enhetliga.

För det första har noterats att Polisens applikation Dur Två innehåller två rutor att fylla i som rör barn dels "Hemmavarande barn under 18 år" och dels "Försörjningsplikt". Eftersom det enligt riktlinjerna ska göras avdrag för varje barn som för sitt uppehälle är väsentligen beroende av den misstänkte borde det vara tillräckligt med en ruta som förslagsvis kan benämnas "Försörjningsplikt för barn". På så sätt undviks missförstånd som annars kan uppstå, t.ex. att det skulle vara försörjningsplikt för annan än barn under 18 år som avses.

För det andra har det konstaterats att det inte sällan finns behov av en möjlighet för Polisen att dokumentera vad den misstänkte har uppgett angående sin inkomstsituation. Vi föreslår därför att en ruta med rubriken "Övriga uppgifter" införs. En sådan ruta kan även användas för att dokumentera uppgifter för bedömningen av frågan om jämkning.

Det bör också övervägas om det i systemet eller på annat sätt bör ges närmare förklaringar om vad det är för uppgifter som ska lämnas, exempelvis vad som mer i detalj ingår i begreppet årsinkomst. I det sammanhanget bör det övervägas om det finns skäl att behålla den nuvarande ordningen där uppgifterna om inkomst och bidrag redovisas separat istället för att årsinkomsten redovisas som den definieras i riktlinjerna RÅR 2007:2.

Det bör överlämnas till IT-utvecklingsenheten vid Åklagarmyndighetens huvudkontor att överväga åtgärder för att förbättra underlaget för beräkning av dagsbotsbeloppet i dialog med Polisen.

6.2 Behov av information om innehållet i riktlinjerna

Som nämnts i avsnitt 4 har det konstaterats att det är relativt vanligt att åklagarna använder den taxerade inkomsten vid beräkning av dagsbotsbeloppet om den är lägre än den uppgivna inkomsten. Det finns därför anledning att erinra om att det är den misstänktes egna uppgifter om sin

inkomst som, förutsatt att de framstår som trovärdiga, ska ligga till grund för bedömningen.

6.3 Behov av förändring av riktlinjerna eller andra åtgärder

Ett viktigt syfte med granskningen har varit att klargöra om det finns behov av ytterligare åtgärder för att förbättra tillämpningen av riktlinjerna för beräkning av dagsbotsbeloppet vid strafföreläggande (RÅR 2007:2).

Vid granskningen har, såsom nämnts ovan i avsnitt 5, konstaterats att ändringen av riktlinjerna som gjordes efter 2010-års granskning har fått effekt dels genom att ett felaktigt dagsbotsbelopp har angetts i betydligt färre ärenden och dels genom att inga eller mycket få ärenden har varit föremål för en s.k. icke-dokumenterad jämkning. Åklagarnas tillämpning av riktlinjerna har således förbättrats.

I viss utsträckning har dock dagsbotens storlek inte bestämts på ett korrekt sätt. Det är vanligt med brister i underlaget för beräkningen av dagsbotens storlek. Som nämnts i avsnitt 4 har det vid granskningen konstaterats att det inte är möjligt att bedöma om dagsboten beräknats korrekt i ca 10 % av ärendena. Vi har mot den bakgrunden övervägt frågan om det är motiverat att införa krav på dokumentation om vilka uppgifter som läggs till grund för beräkningen av dagsbotsbeloppet. Det går naturligtvis att vidta andra åtgärder för att säkerställa att underlaget blir mer korrekt och heltäckande och att åklagarnas hantering blir mer korrekt och enhetlig. Sådana åtgärder har berörts i avsnitt 6.1 och 6.2. Det måste också beaktas att det är fråga om en "masshantering" såväl hos polis som hos åklagare och frågan om bestämmande av bötesbelopp och säkerställande av inkomstuppgifter kan inte ges alltför stort utrymme. Det är viktigt att hanteringen av strafföreläggande fungerar effektivt. Till detta kommer att de fel som iakttagits vid dagsbotsbestämningen normalt har haft liten eller mycket liten betydelse för det samlade dagsbotsbeloppets storlek. Sammantaget anser vi det inte vara motiverat att införa ett krav på dokumentation i varje ärende om vilka uppgifter som läggs till grund för beräkningen av dagsbotens storlek.

Vi har även övervägt om det behövs tydligare vägledning i de situationer då det föreligger stora skillnader mellan uppgiven inkomst och taxerad inkomst. De problem som uppstår vid bedömningen i dessa fall beror dock ofta på att underlaget är bristfälligt. Om Polisen ställer adekvata kontrollfrågor i de situationer där det är påkallat och dokumenterar svaren på ett tydligt sätt så torde detta resultera i ett tillräckligt bra underlag för att avgöra vilken årsinkomst som bör läggas till grund för bedömningen, även i de fall där det föreligger stora skillnader mellan uppgiven och taxerad inkomst.

Sammanfattningsvis föreslår vi inte några förändringar av riktlinjerna (RÅR 2007:2) eller dokumentationsskyldigheten.

7 Beslut med anledning av tillsynen

Med anledning av de iakttagelser som gjorts vid tillsynen och de synpunkter och förslag som lämnats i avsnitt 6 beslutas att denna tillsynsrapport ska överlämnas till:

- IT-utvecklingsenheten vid Åklagarmyndighetens huvudkontor (se avsnitt 6.1)
- Samtliga områdeschefer (se främst avsnitt 6.2)

Härigenom avslutas projektet om granskning av beräkning av dagsbetsbeloppet vid strafförelägganden (VP 2015 A2.18).

Peter Lundkvist
vice överåklagare

Helena Wigilius
kammaråklagare

Bilaga

Dagsbottsavgifter i Polisens applikation Dur Två:

Personuppgifter	Övrigt/Personalia	Dagsbottsavgifter
Dagsbottsavgifter		
Egen årsinkomst:	<input type="text"/>	
Civilstånd:	☐ Gift/sambo	Make/maka/sambos årsinkomst: <input type="text"/>
Skulder:	<input type="text"/>	
Förmögenhet:	<input type="text"/>	
Bidrag:	<input type="text"/>	
Hemmavarande barn under 18 år:	☐	
Försörjningsplikt:	<input type="text"/>	
Taxeringskontroll		
Egen taxerad inkomst:	<input type="text"/>	Make/maka/sambos taxerade inkomst: <input type="text"/>
Kontrolldatum:	<input type="text"/>	Taxeringsår: <input type="text"/>
Kontroll utförd av:	<input type="text"/>	

Del av Pdf-filen i förundersökningsprotokollet:

Uppgiven inkomst	Bidrag	Civilstånd
Maka/make/sambos inkomst		Hemmavarande barn under 18 år
Försörjningsplikt		Skulder
Förmögenhet		
Kontroll utförd		
Taxerad inkomst		Taxeringsår
Maka/make/sambos taxerade inkomst		
Taxeringskontroll utförd av		Datum
		- -